

«Залучення вразливих груп населення до прийняття рішень щодо місцевого розвитку»

Кадрія Сафіуліна

Додатковий матеріал: «Бар'єри для вразливих осіб/груп в Україні та їхнє подолання»

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 №2671-VIII, **вразливі групи населення** – це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників (або соціальні групи, що мають більшу ніж інші ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, політичних, екологічних чинників або ризиків дістати хвороби чи ушкодження).

Несприятливими чинниками можуть бути погані умови проживання, хвороби, старість та ін. Отримувати соціальні послуги можуть люди, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Серед вразливих категорій населення є внутрішньо переміщені особи. Внутрішньо переміщена особа (ВПО) — в українському законодавстві — це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Фактично, внутрішньо переміщені особи — це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються у країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.

Кабмін схвалив зміни до Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Цей фонд формується органами місцевого самоврядування. Кабмін також затвердив перелік соціально незахищених категорій населення з-поміж ВПО, які мають право на отримання тимчасового житла.

До таких категорій належать:

- особи з інвалідністю;
- особи віком понад 60 років;
- діти-сироти та позбавлені батьківського піклування;
- особи, які самостійно виховують дитину;
- сім'ї військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у бойових діях;
- багатодітні та малозабезпечені сім'ї тощо.

Представниці та представники вразливих груп дуже часто стикаються з різноманітними перешкодами (бар'єрами) – як у побуті, так і в ширшому контексті – в розрізі участі в житті своєї громади.

Безбар'єрність досить довго багато хто пов'язував лише з подоланням фізичних перешкод, переважно з облаштуванням пандусів. Насправді ж, це не так, бо безбар'єрність стосується кожного українця, кожної українки.

У під'їзді немає сходинок, а в автобусі – незручні посадкові майданчики – тут не тільки людині з інвалідністю, а й мамі з дитячим візочком буде важко. Ситуації, коли людина з інвалідністю не може влаштуватися на роботу через упередження роботодавця; коли випускник університету, щоб розпочати кар'єру, повинен мати значний стаж і бути при цьому не старшим за 25 років – це теж бар'єри, подолання яких є обов'язком держави перед її громадянами.

Але й інших бар'єрів довкола нас, на жаль, багато. Це й коли людина старшого віку змушена простоювати в черзі у відділенні Пенсійного фонду, й коли жителі віддалених населених пунктів не можуть оплатити комунальні послуги зі смартфона, коли молода мати не може вийти з декрету, оскільки немає місця в дитсадку. І це лише деякі приклади.

Проте в Україні, попри війну, вже робиться багато для подолання цих бар'єрів. Завдяки ініціативі першої леді Олени Зеленської прийняття Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні об'єднало представників органів влади, експертного середовища та організацій громадянського суспільства. Цей стратегічний документ визначив нові стандарти доступності та інклюзії, імплементуючи їх у державну політику (<https://reklama.kyivcity.gov.ua/news/69.html>).

Роз'яснімо деякі поняття. Безбар'єрне середовище – це простір необмежених можливостей, в якому немає місця дискримінації та враховуються інтереси кожного; це загальний підхід до формування та впровадження державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності.

У Конституції України законодавчо закріплені рівні права для всіх. Але рівні права, на жаль, не завжди означають рівні можливості. Це і є **суспільні та громадянські бар'єри**. І хоча часто ми не усвідомлюємо їх і навіть приймаємо за норму, вони впливають на життя всього суспільства.

Про гендерні стереотипи ми почали говорити лише останніми роками. Наприклад, на підприємстві в переважно жіночому колективі вивільнилася посада заступника начальника відділу. Усі думали, що посаду запропонують молодій, але досвідченій і працелюбній жінці, яка рік тому вийшла з декрету, але посаду обійняв чоловік, який не був настільки кваліфікованим та працьовитим. Він же не братиме лікарняних (дитина у жінки часто хворіла), зможе затримуватися після закінчення робочого часу, а не бігти за дитиною в дитсадок.

А ще зарплати чоловіків в Україні майже на 19% вищі, ніж у жінок. Це дані 2023 року (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/18/704448/>). У 2020 році різниця становила 20%. І це вже економічні бар'єри, бо **економічна безбар'єрність передбачає гідну роботу й оплату для всіх**.

Інформаційна безбар'єрність – комфортний доступ до важливої інформації. Ми живемо у світі, в якому інформація стала новою «валютою», а вміння швидко обмінюватися та сприймати її – не перевагою, а життєво важливою навичкою. І в цих умовах ще гостріше відчувається, що багато соціальних груп щодня стикаються з інформаційними бар'єрами. Інформаційна безбар'єрність означає, що **вся критично важлива інформація має бути зрозумілою людині в будь-якій ситуації**.

Цифрова безбар'єрність забезпечує доступ до швидкісного інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації всім суспільним групам, включаючи людей у віці у віці 60+, осіб з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості. На порталі «Дія» завантажено цілу серію освітніх відеороликів, що розповідають про можливості інтернету. Є там ролики і для тих, хто робить перші кроки в цифровому світі, – для людей старшого віку. Адже для них інтернет – це не лише спосіб записатися до лікаря без стояння в чергах, а й можливість бути активними та включеними в життя громади.

Освітня безбар'єрність – якісна освіта незалежно від віку, стану здоров'я та місця проживання; це рівні можливості та вільний доступ до освіти, зокрема освіти протягом життя, а також здобуття іншої професії, підвищення кваліфікації та опанування додатковими компетентностями.

Спираючись на концепцію освіти впродовж життя, цікавим підходом для подолання освітніх бар'єрів є запровадження неформальної освіти для містян стосовно системи державного та місцевого управління, розподілу обов'язків та підпорядкування, механізмів залучення до процесу прийняття рішень. Інформація має бути подана в доступній та зрозумілій формі через такі заходи залучення: інформаційні та просвітницькі зустрічі в закладах освіти із представниками ОМС та ОГС; міські фестивалі громадської участі; соціальна реклама (білборди, сітілайти, стенди тощо); дні відкритих дверей в органах міської влади; онлайн-курси тощо.

Соціальна інтеграція вразливих груп дуже важлива для їхнього залучення до прийняття рішень у місцевій громаді. На жаль, внутрішньо переміщені особи, ветерани, жінки, одинокі матері з дітьми, люди похилого віку обох статей, особи з інвалідністю та інші представники вразливих груп населення переважно не долучені до процесів прийняття рішень й озвучення власних гострих проблем – як давнішніх, так і нових, які виникли в результаті війни.

Що потрібно робити, щоб поліпшити ситуацію? З урахуванням швидких змін у світі ми маємо змінювати та удосконалювати інструменти партисипації так, щоб дотримувався баланс у комунікаціях влади і громади та враховувалися інтереси вразливих груп.

Для того, аби ці інструменти працювали ефективно, необхідна адекватна участь влади: не імітація, а обумовлена бажанням досягти мети, тобто залучення іншої сторони до прийняття рішень, а з боку громади – не тільки вплив, а й готовність до діалогу.

Ми сьогодні маємо багато форм залучення громадян до партисипативного врядування. Щоб представники та представниці вразливих груп населення могли ними користуватися, потрібно урізноманітнення форм залучення для різних механізмів громадянської участі. Це дасть змогу користувачам вибрати, яким чином їм зручніше долучитися.

Зокрема, хтось обере публічний захід, комусь легше прийти на особистий прийом, хтось вважатиме за доцільне надіслати лист, зробити телефонний дзвінок чи скористатися можливостями електронної участі. Це допоможе зняти бар'єри перед залученням окремих суспільних груп, насамперед вразливих, до партисипативних процесів.

Можна також передбачити й конкретні спеціальні заходи для подолання бар'єрів до залучення вразливих груп, наприклад, можливість проведення зустрічей в неробочий час. У пригоді можуть стати практики раннього залучення мешканців до процесу прийняття рішень. Механізмами такого залучення є насамперед інформування, семінари, громадські обговорення тощо.

В Україні запустили сайт «Допомога», на якому можна знайти інформацію про можливості отримання гуманітарної допомоги, перетин кордону та порядок набуття статусу внутрішньо переміщеної особи (<https://zmina.info/news/v-ukrayini-zapustyly-sajt-dlya-dopomogy-lyudyam-zvrazlyvyh-grup-naselennya/>). На цьому ресурсі внутрішньо переміщені особи, біженці, пенсіонери та люди з інвалідністю можуть отримати поради щодо роботи, освіти та психологічної підтримки під час війни тощо.

Водночас важливо пам'ятати, що представники та представниці вразливих груп, наприклад, ті, які проживають у сільській місцевості, на території вздовж лінії зіткнення, жінки та чоловіки старшого віку можуть мати обмежений доступ до онлайн-ресурсів і потребують додаткової

підтримки для цифрової безбар'єрності. Зокрема, можливості публічного доступу до інтернету або наявності альтернативних можливостей участі.

Майже всі види бар'єрів пов'язані між собою, і часто їх неможливо відокремити один від одного. Тому й долати бар'єри нам треба всім разом. І тоді синергія зусиль державної й місцевої влади, організацій громадянського суспільства, активних громадян наблизить нашу спільну мету — безбар'єрне майбутнє України.